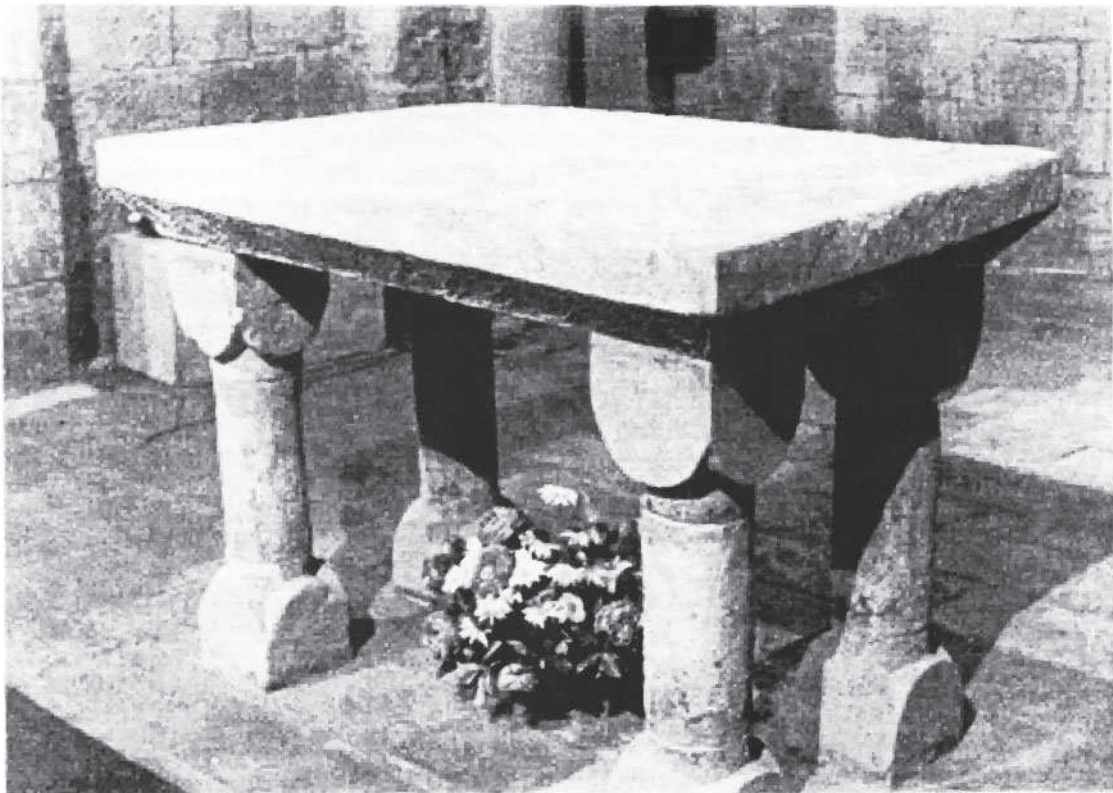

*Amics de l'Art Romànic
del Bages*

Butlletí núm. 58 - NOVEMBRE de 1989

*Sant Martí de Mura
Ara romànica i actual altar de l'església
(Fotografia: Arxiu F. Villegas)*

- Les marques de picapedrer de les torres de Fals.
- Peces bagenques d'època gòtica emigrades (1).

EDITORIAL

*Quan aquest butlletí serà a les vostres mans, s'haurà acabat un nou curset de cultura romànica, que enguany ha estat dedicat a **la Mare de Déu en el món medieval**. S'ha impartit per especialistes durant quatre setmanes dels mesos d'octubre i novembre.*

Un resum ens permet afirmar que aquesta és l'activitat més destacada de l'any; ha mobilitzat més de cent-trenta persones en cada sessió i dos autocars la sortida de visita a diversos santuaris marians de la plana de Vic, a la comarca d'Osona.

En aquest curs s'han tractat temes sobre els inicis del culte marià, la iconografia i les tradicions, tot passant per un coneixement gairebé exhaustiu de les expressions pictòriques i escultòriques d'aquesta advocació a l'Edat Mitjana. Una carpeta amb material divers seleccionat sobre el tema ha estat el complement d'estudi per als interessats. També una medalla recordatori que ha elaborat, una vegada més, l'artista local i directiu de l'Entitat Sr. Vidal Orive.

Amb aquest monogràfic estem segurs d'haver contribuït a aclarir molts conceptes erronis que sovint existeixen sobre el tema i a fer reviure en molts dels cursetistes un nou interès per la Mare de Déu i tot el que amb els segles ha significat per als cristians, com a Religió, i per als estudiosos, com a Art i Cultura. En definitiva, aquesta era la nostra intenció; redescobrir la història, els vestigis arquitectònics, sumptuaris, artístics, folklòrics, musicals o gogístics de totes les èpoques que aquesta advocació ens ha aportat.

Francesc Villegas

LES MARQUES DE PICAPEDRER DE LES TORRES DE FALS

Un dels temes d'Art i Història que no ha estat treballat massa seriosament, però sobre el qual s'ha especulat molt, és el de les marques de picapedrer que hom pot observar a moltes construccions medievals.

De sempre hi ha hagut una gran profusió d'hipòtesis i teories sobre l'origen i sentit d'aquests signes lapidaris. A hores d'ara, la teoria més estesa, i conseqüentment més admesa, ens diu que aquestes marques eren fetes pels picapedrers com a símbol propi per a controlar i comptabilitzar el treball fet per cadascun. Això ve reforçat pel fet que encara actualment a Galícia els picapedrers utilitzen les marques en aquest sentit

Podem trobar marques de picapedrers en edificis de gairebé tots els estils arquitectònics, així, per exemple, edificis romànics amb una important mostra de signes lapidaris podrien ser San Martín de Frómista o San Isidoro de León. Amb tot, cal dir que l'estil arquitectònic on trobem marques de picapedrer amb més profusió és el gòtic (Tarragona, Santes Creus, esglésies de Montblanc, etc.).

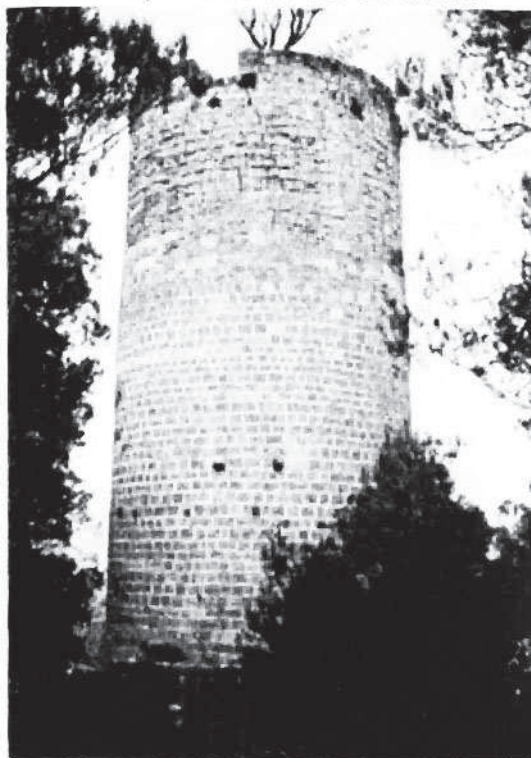
Pel que fa a les nostres comarques, ara per ara, els únics edificis on s'han documentat i estudiat signes lapidaris són la Seu de Manresa i el mas Periques de Puig-reig (1).

Un altre lloc on també hi podem observar marques de picapedrer és a una de les dues Torres de Fals, en concret, a la que queda separada del mas i de l'església, aïllada pel torrent (2).

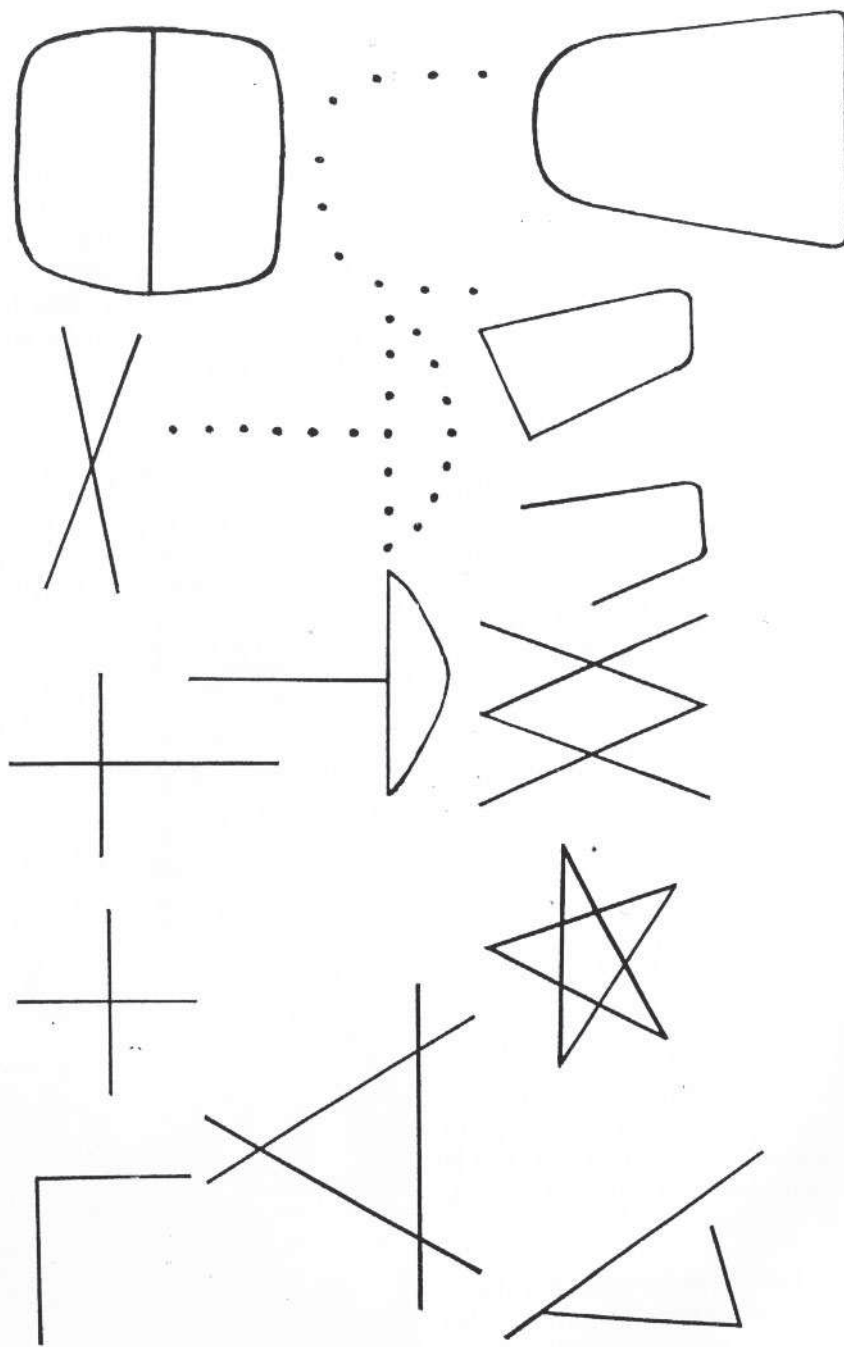
De les dues torres, aquesta és la més

nova, tot i que, pel tipus de parament de les filades superiors i per la gruixària del mur, la primera impressió és que podria tractar-se d'una torre anterior, recoberta exteriorment. Tot i així, per l'aspecte extern i el tipus d'aparell, podem datar-la com del segle XIII o XIV, cronologia que ens acosta i relaciona aquestes marques tant amb les de la Seu de Manresa com amb les del mas Periques.

Pel que fa a les marques pròpiament dites, cal dir que n'hem localitzat 15 tipus diferents (vegeu dibuix) que es va repetint per la majona dels carreus de la torre.

*Torre de Fals
(Segle XIII ó XIV
Foto: Carme Torras)*

Dibuix amb les 15 marques diferents trobades a la torre de Fals

Aquesta tipologia podem fer-la anar des de les marques més simples i més exteses arreu de tota la geografia medieval, com són les creus grega i llatina, l'aspa o l'escaire, fins a d'altres més curioses i específiques d'aquesta torre, com és el signe que ens recorda un paraigua obert invertit. A mig camí d'aquests dos extrems caldria situar-hi marques que si bé no són molt exteses, sí que són freqüents en diversos edificis, com és el cas de l'estrella de cinc puntes o el triangle amb angles invertits adossats.

Amb tot, cal remarcar la presència de dos tipus de signes als quals la seva manera d'haver estat realitzats els fa ser diferents tant dels de la resta de la torre com dels signes de picapedrer habituals del món medieval. Ens estem referint al paraigua obert invertit i la V invertida, que han estat realitzats amb el punxó, marcant uns punts, en comptes del normal, que és fer

una línia incisa en el carreu mitjançant el martell i l'escarpa.

Aquests signes característics d'aquesta torre, dels quals ara per ara no en coneixem cap altre exemple, donen especificitat pròpia i importància al conjunt de les marques de picapedrer de la Torres de Fals.

Marc Torras i Serra

NOTES:

- (1): FRAGO, Pilar, LOPEZ, Dolores, PADILLA, Iñaki i TORRAS, Marc: **Les marques de picapedrer a la Seu de Manresa**, a *Dovella* n° 21, Manresa, gener 1987, pp. 23-26; i VILADES, Ramon: **El Mas Periques de Puig-reig, probable edifici dels Ordes Militars (arquitectura)**, a *l'Erol* n° 15, primavera 1986, pp. 28-30.
- (2): Des d'aquí volem donar les gràcies a l'amic Lluís Virós, qui ens informà de l'existència d'aquestes marques de picapedrer, que desconèixiem.

NOTES DE JUNTA

LOTERIA DE NADAL

Com ja és habitual en aquestes dates la nostra Entitat disposa de Loteria de Nadal per als socis i amics que ho desitgin. El número és el 07.386 i cada butlleta val 170 pessetes per a la loteria i 30 pessetes per a destinar-les al nou local del carrer Sobre-roca que properament inaugurarem.

A la secretaria de l'Entitat tenim a disposició dels interessats la medalla commemorativa del 5è Centenari de la Confraria de la Puríssima. El preu és de 600 ptes.

PECES BAGENQUES D'ÈPOCA GÒTICA EMIGRADES (I)

Des de fa uns anys, la cobejança d'obres d'art ha anat augmentant. De primer, era pròpia d'una minoria de col·leccionistes particulars; després, de les corporacions i institucions, civils i eclesiàstiques; darrerament, de tothom qui pot adquirir-ne i té un mínim de gust artístic o arqueològic.

Les col·leccions de la primera fase van reunir un important nombre d'obres d'art en poques mans, col·leccions moltes d'elles que, amb el temps, han passat als museus públics i la col·lectivitat se n'ha beneficiat. En la segona fase les col·leccions formades a instàncies d'institucions diverses, sobretot per ajuntaments diputacions i bisbats, ha donat per resultat la formació de museus que han estat una sort per a moltes peces, que així s'han salvat de la destrucció o l'emigració. La tercera fase ha estat més nociva, ja que els objectes artístics, moltes vegades mal adquirits, han quedat sovint ocults als estudiosos, a fi de no revelar-ne l'origen i evitar una possible impugnació de la compra o una denúncia per furt, o han estat mal restaurats o desfigurats per manca de suficients coneixements del seu posseïdor.

El col·leccionisme en un principi s'adreçà a les antiguitats clàssiques -i ja n'hi havia d'aquest al nostre país en temps medievals-, però, amb el romanticisme, a causa de l'afecció d'aquest pel que era o representava l'edat mitjana, comencen a interessar les peces romàniques i gòtiques. Finalment, pel quasi esgotament de les existències, la cupiditat o l'interès ha anat cap a peces de creació cada vegada més acostada als nostres temps.

Des d'aquestes pàgines i en uns quants

articles, em proposo donar a conèixer o recordar algunes peces d'època gòtica que han fugit del Bages, unes per camins lícits, d'altres per viaranyes que no ho són tant, o gens.

El Sant Valentí de Castellar

A l'església gòtica de Sant Valentí de Castellar, al terme d'Aguilar, prop del mas Tinet (= Valentinet) hi havia fa anys una imatge del titular. El propietari de l'heretat a la qual pertanyia l'església, quan es va vendre la propietat es va endur la imatge del sant a la seva nova residència, a Sant Pere Sallavinera i, després, es va vendre la

Imatge de Sant Valentí tal com era el 1966.

peça a l'antiquari Cesc, de Sant Fruitós de Bages, el qual, al seu torn, se la vengué a un col·leccionista de fora la comarca, el nom del qual no he pogut saber, amb la qual cosa n'he perdut el rastre. És, per tant, una obra artística que va sortir lícitament del Bages, i no hi ha res a dir, només lamentar que hagi emigrat.

És una imatge de pedra del que s'ha dit patró del Bages, de 74 cm. d'alçada, policromada i daurada, obra de caire popular, de no gaire qualitat artística, però acceptable, amb la qual és representat el sant vestit de pontifical i amb els detalls d'indumentària i atributs que no cal que faci

constar, perquè s'aprecien prou bé a la fotografia, de l'any 1966. L'artesà o artista que la féu, encara que va sortir-se bastant bé de la vestimenta i adinicles, va fallar en el cap, bastant carbassenc i el cos massa curt de talla.

El conjunt resulta d'una compacitat rotunda i agegantada, tot i la petita mida de la peça.

*X. Sitjes i Molins
(Foto: arxiu autor)*

ACTUACIONS

Dins el conjunt d'activitats realitzades per l'Entitat, cal destacar la conferència sobre Pintura Romànica que va donar el nostre directiu Francesc Villegas als pares i professors de l'Escola Riudor de Santpedor el dia 8 de novembre passat.

* * * * *

També en el marc d'una trobada diocesana del moviment de cursets el dia 14 s'organitzà una visita col·lectiva a la Basílica de Santa Maria de la Seu que fou comentada en la part romànica per la Carme Torras i en la part gòtica per Mn. Josep Junyent.

* * * * *

Així també en la Trobada mensual de vídues de Manresa i comarca el diumenge dia 19 fou projectat l'audiovisual "El Romànic de la Vall de Boí" original de Carme Torras.

* * * * *

ACTIVITATS DE DESEMBRE

Dissabte dia 2

A dos quarts de deu del vespre

SOPAR DEL SOCI

Restaurant Golden (final Ctra. de Vic, darrera Gasolinera Santamaria)
Repartiment de premis als assistents, atorgament dels Premis "Capitell" i "Carreu".

Dissabte i diumenge dies 17 i 18

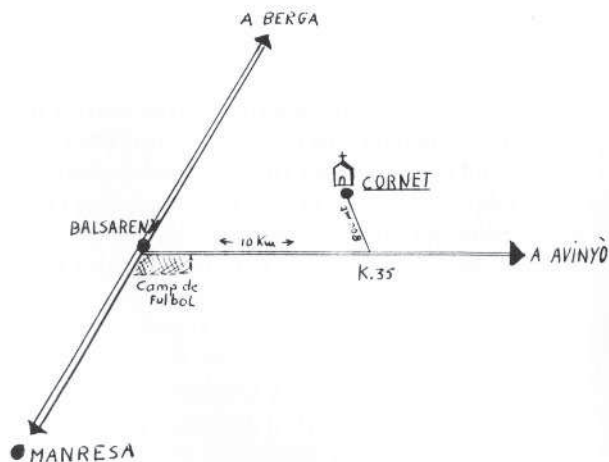
FIRA DE NADAL

Plaça de l'Om

Diumenge dia 24

MISSA DEL GALL

Església de Santa Maria de Cornet (Municipi de Balsareny)

Edita: AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES
Local: Pujada del Castell 30 Telf. 873 16 06
Coordinació: Francesc Villegas i M. Carme Torras
Col.laboracions: Xavier Sitjes i Marc Torras
Correcció: Pere Roca
Dipòsit Legal: B-35519-84
Imprimeix: Copisteria SARRIÓ

Correcció:

ÒMNIUM CULTURAL

Col.labora:

AJUNTAMENT
DE MANRESA